

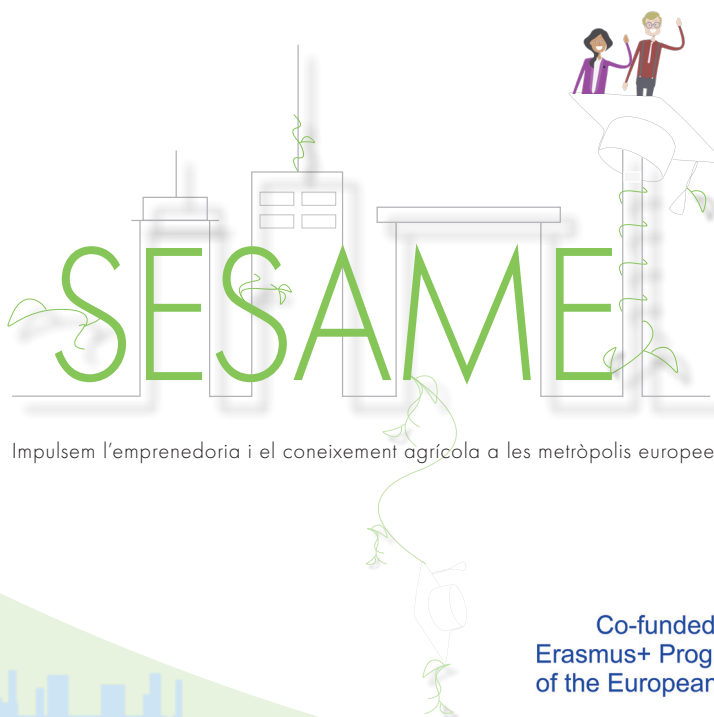

Reptes i oportunitats de l'agricultura metropolitana

Formació experimental per a municipis

Capítol 3

Com es pot facilitar la instal·lació de projectes agrícoles en zones urbanes? Superar els obstacles normatius i tècnics

Impulsem l'emprenedoria i el coneixement agrícola a les metròpolis europees

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

EL PROGRAMA

Capítol 1

Què és l'agricultura metropolitana?

- Definir l'agricultura metropolitana
- Incorporar els beneficis de l'agricultura metropolitana al territori

Capítol 2

Donar suport a l'agricultura metropolitana: fomentar el desenvolupament d'habilitats

- Identificar els diferents actors implicats en els projectes d'agricultura metropolitana per oferir-los eines de suport i assistència adequades
- Presentar els actors i les habilitats que cal mobilitzar d'acord amb els objectius de cada projecte d'agricultura metropolitana

Capítol 3

Facilitar la implementació de projectes agrícoles en zones urbanes: com superar les barreres normatives i tècniques

- Identificar les limitacions normatives i tècniques que s'han de preveure a l'hora d'establir un projecte agrícola en una zona urbana
- Analitzar les eines a disposició de les administracions locals per facilitar la implementació de projectes agrícoles metropolitans

Capítol 4

Fomentar els projectes agrícoles en zones urbanes
Models de negoci i suport financer

- Presentar els models econòmics híbrids dels projectes d'agricultura metropolitana
- Presentar les eines a disposició de les administracions locals per donar suport financer als projectes d'agricultura metropolitana

Capítol 5

Situar l'agricultura metropolitana en el marc d'una estratègia agrícola i alimentària a gran escala

- Integrar l'agricultura en l'estratègia de planificació a escala metropolitana
- Presentar les condicions per desenvolupar una estratègia metropolitana agrícola i alimentària exitosa

Capítol 6

Avaluació final de la formació

CAPÍTOL III

Per dur a terme un projecte agrícola en una zona urbana cal tenir en compte certes limitacions reglamentàries i tècniques. Les comunitats disposen d'eines per superar aquests obstacles i facilitar la instal·lació de projectes agrícoles metropolitans.

Les particularitats del sòl urbà

A la ciutat, el sòl presenta oportunitats i avantatges. En efecte, els agricultors que viuen a les ciutats o als seus voltants es beneficien d'un accés privilegiat a les àrees on hi ha més consumidors, a les infraestructures estratègiques (emmagatzematge, transport, distribució) i als serveis públics. Així, els agricultors de les zones urbanes poden entrar més fàcilment en circuits curts i, fins i tot, oferir vendes directes per millorar la valoració de la seva producció. També és important recordar que el poder adquisitiu dels consumidors a les ciutats és, de mitjana, més gran.

Tanmateix, per implantar l'agricultura a les zones urbanes cal tenir en compte certs elements i limitacions tècniques. De fet, la majoria d'emplaçaments en què es desenvolupen projectes d'agricultura urbana no s'han definit ni dissenyat inicialment per a aquest finalitat. Per això, els responsables dels projectes estan subjectes a diversos condicionants, com la configuració i l'accés al terreny, la normativa vigent, l'accés a l'aigua, la gestió dels residus, la biodiversitat i la qualitat del sòl, l'arquitectura (capacitat de càrrega i estanqueïtat de les cobertes), etc. També hi pot haver altres limitacions en funció de la finalitat del projecte. Per exemple, per a un projecte que pretén sensibilitzar els habitants de la ciutat, el terreny i el lloc triats han de ser també adequats per rebre el públic. Per tant, si aquests elements no es tenen degudament en compte a l'hora de posar en marxa un projecte o de redactar les convocatòries de projectes, es poden convertir en factors limitants.

A més, a causa de la densitat del teixit urbà, els promotors de projectes d'agricultura metropolitana estan sotmesos a una pressió del sòl molt forta, però també a un conflicte en l'ús de les parcel·les i de les superfícies de teulada disponibles (teulades verdes, instal·lacions fotovoltaiques, etc.).

CAPÍTOL III

Requisits per realitzar una instal·lació en zona urbana

Per saber quina solució és la més adequada per a una parcel·la o un projecte determinat, s'han de fer diferents diagnòstics.

Una comunitat pot fer un diagnòstic dels seus terrenys identificant les parcel·les disponibles (fins i tot microparcel·les de 0,2 a 0,5 hectàrees!) i estudiant-ne el potencial agrari i agrícola, així com els futurs projectes urbanístics propers. Aquest diagnòstic permet determinar l'activitat i el projecte agrícola més adequats per als emplaçaments escollits.

També cal fer aquest tipus de diagnòstic per comprovar que el lloc compleix les condicions per establir-hi una activitat agrícola, en particular els aspectes següents:

1) Limitacions tècniques degudes a la normativa urbanística

Els plans urbans locals que regulen l'ús del sòl no sempre autoritzen l'activitat agrícola. A més, estableixen certes normes de construcció per raons estètiques o de seguretat que poden ser un veritable fre per a la instal·lació d'un projecte agrícola (per exemple, teulada plana / teulada a dues aigües).

2) Forma, mida i distribució de les parcel·les per tipus d'activitat

La forma, la mida i la distribució de les parcel·les són factors determinants per a l'establiment d'una activitat agrícola. El quadre següent ofereix indicacions de superfície per a cada activitat agrícola:

Microgranja urbana	Plantes aromàtiques	Jardineria	Cria d'aus de corral	Arboricultura	Cereals
1.000 m ²	3.000 m ²	2 ha	4-5 ha	5 ha- fruits petits 8 ha- horts de tija baixa	15 ha

3) Normes aplicables segons la producció seleccionada

La mateixa activitat agrícola es regeix per un estricte marc legislatiu. A França, els agricultors estan subjectes al codi de pesca rural i marítima que, al seu torn, s'ha d'ajustar a la legislació europea. També existeixen normes que estableixen les condicions d'ús dels productes fitosanitaris, les responsabilitats quant als riscos de contaminació generats per l'activitat agrícola, la gestió dels residus, etc.

CAPÍTOL III

4) La qüestió de l'accés a l'aigua

L'accés a l'aigua és essencial per a qualsevol activitat agrícola. En el cas de l'agricultura intraurbana, els promotors de projectes es poden connectar a la xarxa d'aigua potable, però això té un cost econòmic i mediambiental real. És preferible afavorir la connexió a una xarxa d'aigua no tractada (xarxa secundària que hi ha en algunes ciutats i que els municipis utilitzen principalment per al manteniment dels espais verds). Atès el risc de possible contaminació, aquesta xarxa es reserva als professionals. Tanmateix, hi ha un problema de pressió que impedeix l'ús d'aquesta xarxa per a instal·lacions en altura. Els responsables del projecte també poden optar per un sistema de recollida d'aigua de pluja combinat amb un sistema de filtrat, ja que l'aigua pot estar carregada de metalls pesants.

En el cas de l'agricultura periurbana i les zones d'horta, es pot explorar la possibilitat de reutilitzar les aigües residuals tractades. En tots els casos, els punts d'aigua han de garantir la quantitat i la qualitat sanitària i agronòmica necessàries per al seu ús en l'agricultura.

5) La qüestió de la qualitat del sòl i la biodiversitat

Abans de posar en marxa un projecte agrícola, la comunitat pot fer un diagnòstic que identifiqui els usos anteriors del lloc i determini el potencial agronòmic del sòl.

Un projecte agrícola és també una solució per regenerar els sòls urbans i reintroduir la biodiversitat a la ciutat. Per això és important promoure pràctiques que respectin els principis agroecològics (pasturatge ecològic, coberta del sòl, prohibició de l'ús d'inputs químics, diversificació de la producció, etc.).

6) La qüestió de l'accés i la circulació

Els espais urbans on s'implanten els projectes agrícoles de vegades es poden situar en els intersticis de la ciutat, en els marges urbans abandonats que queden entre les grans infraestructures, però sense tenir-hi accés. Per tant, abans d'instal·lar-se és important avaluar l'accessibilitat a aquests llocs, ja que és una qüestió clau en termes de subministrament, de vincle amb els consumidors i de comercialització dels productes, especialment per als agricultors urbans que desenvolupen el seu projecte en diverses microparcel·les en diferents parts de la ciutat. En el cas de l'agricultura periurbana, l'accés a les explotacions ha d'estar garantit mitjançant una xarxa de camins agrícoles en bon estat que permeti la circulació de la maquinària agrícola.

7) La qüestió de compartir l'espai

Implantar activitats de tipus agrícola, tant amateurs com professionals, modifica l'ús dels espais públics, la qual cosa pot generar conflictes (desacords amb els veïns, possibilitat de degradació, ocupacions «il·legals», etc.).

CAPÍTOL III

Hi ha incentius d'acció per reduir els riscos de conflicte i compartir millor l'espai amb els habitants:

- mitjançant la participació de la comunitat → obertura dels horts compartits al públic en presència del personal, organització de tallers a la granja, visites d'empreses, tallers participatius
- a través del disseny i el desenvolupament d'aquests espais → mida i forma de les tanques, accés controlat, desenvolupament de camins i vies
- a través de la coconstrucció i la posada en comú de les regles d'ús → establiment de convencions per a projectes de jardineria participativa.

Exemple: Sant Vicenç del Horts

La ciutat metropolitana de Sant Vicenç del Horts ha engegat un projecte que vol promoure i facilitar la incorporació de nova pagesia al sector agrari, oferint sòl, un entorn favorable per testar nous projectes agraris i suport integral per la seva posada en marxa.

8) Limitacions tècniques a causa dels diferents marcs jurídics

Les limitacions tècniques d'un projecte d'agricultura urbana poden estar relacionades amb diferents marcs legals (agrícola, urbà, comercial, mediambiental, etc.), i la normativa vigent no sempre s'adapta a la multifuncionalitat dels projectes. Aquests elements s'han de tenir en compte en la redacció de les licitacions. Per això, és fonamental treballar de manera transversal amb els diferents departaments per anticipar-se a totes les possibles limitacions d'un camp o projecte.

Accés al terreny: el primer obstacle per a la instal·lació

A les zones periurbanes els agricultors s'enfronten a una gran pressió sobre el sòl a causa de l'expansió urbana, el creixement residencial i industrial i el desenvolupament d'infraestructures. De fet, és a la perifèria de les ciutats on es releguen les activitats urbanes que generen molèsties i consumeixen sòl sense tenir en compte l'agricultura.

CAPÍTOL III

A causa de la reducció de les terres explotables, en els últims anys s'ha produït un fenomen de competència entre els agricultors i la preservació de les zones agrícoles s'ha convertit en una veritable qüestió de supervivència.

A les zones urbanes, el problema principal és més aviat l'accés al terreny, ja que continua sent difícil per als promotors dels projectes accedir a aquests espais a la ciutat sense el suport de la comunitat. Tant si és un projecte agrícola urbà com periurbà, la comunitat disposa dels mitjans per afavorir l'accés al sòl d'aquests promotors.

1) Posar el terreny a disposició

→ Proposar acords publicoprivats per a la gestió del sòl

Exemple : Parco della Chiusa, Casalecchio di Reno, Itàlia

Es va signar un acord de col·laboració publicoprivada entre l'Ajuntament de Casalecchio di Reno i el consorci privat La Chiusa, format per cooperatives agrícoles i socials, que va guanyar el concurs públic únic publicat per l'Ajuntament. Aquest acord permet la gestió integral del parc, dels espais verds i de les zones agrícoles que s'hi ubiquen durant un període de 19 anys. El parc té una superfície de més de 110 hectàrees.

→ Fer que el sòl sigui accessible per a projectes privats

Exemple : Microgranja de Capricorne, Marsella, França

Aquesta petita granja experimental (7.500 m²) està instal·lada en un terreny que pertany a la ciutat de Marsella. El 2019 es va signar un contracte d'arrendament renovable per 10 anys entre l'associació Cité de l'Agriculture, patrocinadora del projecte, i l'Ajuntament de Marsella. L'objectiu és crear un hort, monticles de cultius, una bardissa descontaminant i antisoroll, un viver, així com una zona de compostatge, a fi d'implicar-hi els habitants del barri i explorar així la multifuncionalitat de les granges urbanes.

L'Association Française pour l'Agriculture Urbaine Professionnelle AFAUP (Associació Francesa per a l'Agricultura Urbana Professional) ha elaborat fitxes jurídiques sobre les sis principals formes de formalitzar un contracte que es produeixen entre una autoritat local propietària d'un immoble i una estructura amb activitat agrícola en un entorn urbà o periurbà.

Aquests arxius es poden consultar aquí

CAPÍTOL III

2) Preservar i revalorar els terrenys agrícoles i les zones urbanes abandonades

→ **Facilitar l'accés a les terres dedicades a l'agricultura mitjançant la tinença de la terra i/o els incentius fiscals**

Exemple : Banca Nazionale delle Terre Agricole (ISMEA), Itàlia

Aquesta plataforma nacional està dividida per regions per facilitar l'adquisició, l'arrendament i la concessió de terres agrícoles. També es preveuen mesures d'avantatges fiscals (per exemple, taxes de finançament) per als joves empresaris d'entre 18 i 40 anys.

Exemple : Borsa de Terres del Parc Agrari del Baix Llobregat, Barcelona, Espanya

La borsa de terres del parc agrari pretén posar en contacte propietaris de terrenys agrícoles amb agricultors i camperols que busquen camps per desenvolupar o crear les seves explotacions. Aquest procés té en compte la disponibilitat i les característiques dels terrenys agrícoles, les necessitats específiques de cada projecte i les condicions definides per ambdues parts (qualitat del sòl, accés a l'aigua, existència d'hivernacles o edificis, etc.). El terreny es pot vendre o arrendar. La cessió de terres pretén ser un instrument per estimular l'activitat agrícola professional al parc, garantir la transmissió generacional de les explotacions i l'accés a la terra, consolidar les explotacions existents, afavorir la integració de nous agricultors, donar suport a la pagesia local, promoure un espai agrícola viu i productiu, evitar l'abandonament dels camps i preservar el patrimoni cultural i paisatgístic vinculat a l'agricultura. Aquesta iniciativa està acompanyada de la creació d'un sistema d'ajuts per a la recuperació de terrenys i del suport tècnic als nous promotors de projectes.

El Parc Agrari del Baix Llobregat és una figura de protecció i d'impuls de l'activitat agrària en una zona situada a la plana del delta i la vall baixa del riu Llobregat, a l'àrea metropolitana de Barcelona. El parc té un total de 3.489,83 hectàrees, repartides en catorze municipis que tenen una població de 818.076 habitants. El parc està gestionat per un consorci publicoprivat de diversos nivells amb un pla de protecció urbanística del sòl i un pla de gestió i desenvolupament.

Descobriu aquí el Parc Agrari del Baix Llobregat!

CAPÍTOL III

→ Garantir un lloc favorable per a l'agricultura en els plans d'urbanisme local

Els plans urbanístics reflecteixen les orientacions polítiques d'un determinat territori. L'ideal és que aquestes orientacions es tradueixin en una estratègia agroalimentària territorial que articuli els àmbits municipal i intermunicipal.

Exemple : Parco Città-Campagna di Villa Bernaroli, Bolonya, Itàlia

En el marc d'un acord territorial, la regió d'Emilia-Romagna, la metròpolis de Bolonya i quatre municipis han aprovat un projecte de requalificació d'una zona rural periurbana situada en un context industrial molt important. L'objectiu és establir activitats agrícoles, recreatives i socials mitjançant convocatòries públiques per a la concessió de propietats i terrenys. El projecte s'ha identificat com una de les mesures d'intervenció previstes pel Pla de l'Ajuntament de Bolonya per a la conservació, la recuperació i l'avaluació de zones d'especial interès.

A França

Quant a la zonificació, els municipis poden ajustar la normativa de la zona agrícola inclosa en el seu pla local d'urbanisme (PLU) per facilitar la instal·lació de nous agricultors i evitar la dispersió del sòl. A més, hi ha dues eines específiques que permeten protegir les zones de manera perenne, com la zona agrícola protegida (ZAP) i la protecció perimetral dels espais agrícoles i naturals periurbans (PAEN), que només es poden modificar mitjançant la intervenció de l'Estat.

→ Reconversió de terres per a ús agrícola

Per mobilitzar terres per a activitats agrícoles, les autoritats locals a França tenen diverses eines a la seva disposició, com ara:

- La declaració d'utilitat pública d'un terreny
- Els drets de tempteig sobre les zones per urbanitzar i sobre les zones agrícoles
- La compensació agrícola després dels projectes de desenvolupament, que es pot fer mitjançant la reassignació de zones per a usos agrícoles i mediambientals
- La recuperació d'immobles buits (sense propietari) i la recuperació de terrenys erms

→ Conservar el sòl i garantir-ne la gestió interna

Exemple : Ajuntament de Mouans Sartoux, França

En una regió amb fortes pressions sobre el sòl, el 2009 la ciutat va fer ús del dret de retracte sobre una parcel·la de 4 hectàrees per preservar les terres agrícoles i crear una empresa d'horticultura comunal. El 2016, s'hi va afegir una parcel·la contigua de 2 hectàrees.

CAPÍTOL III

L'objectiu és proveir la restauració col·lectiva del municipi amb verdures de producció 100 % ecològica i local. Després de fer un estudi de viabilitat el 2010 i invertir en equipament (tractor, hivernacles, cambres frigorífiques, reg, etc.), el 2011 la ciutat va contractar un agricultor. La producció, certificada, cobreix ara el 85 % de les necessitats dels menjadors. Aquest projecte representa una inversió de 60.000 euros i genera uns costos d'explotació de 70.000 euros l'any.

3) Donar suport a la instal·lació dels projectes i acompanyar-los

A més del suport a la formació (vegeu el capítol 2) i de l'ajuda financera (vegeu el capítol 4), l'autoritat local també pot proporcionar o finançar equips específics o realitzar millores que facilitin la instal·lació del projecte agrícola, com ara:

- La posada a disposició d'edificis d'explotació (magatzem de material i de producció, taller de transformació, punt calent, etc.) o d'equips específics (hivernacles, galliners, tanques, etc.);
- La connexió a les xarxes (aigua potable, electricitat, sanejament, residus , etc.),
- Habitatges per als titulars dels projectes.

Conclusió

Els promotors dels projectes s'han d'enfrontar a diverses limitacions, tant tècniques com normatives, que són específiques del context urbà en què es desenvolupa l'agricultura metropolitana. Les comunitats tenen els mitjans per anticipar i mesurar aquests obstacles i proposar solucions per superar-los. Cal esmentar especialment la tinença del sòl: hi ha prou eines innovadores per garantir-ne la gestió, la preservació i la governança. Tanmateix, la voluntat política és essencial per aplicar aquestes iniciatives i que tinguin èxit.

Bones pràctiques: RECOLTE - Compendi d'iniciatives sobre el sòl

L'associació Terre de Liens i l'Institut Nacional d'Investigació sobre Agricultura, Alimentació i Medi Ambient de França han posat en marxa una plataforma de col·laboració per identificar bones pràctiques i experiències innovadores en la gestió de sòls agrícoles. L'objectiu és ajudar les comunitats i els ciutadans a prendre mesures per preservar els sòls agrícoles perquè s'hi instal·lin els agricultors.

CAPÍTOL III

Per saber-ne més...

...sobre la instal·lació d'un projecte d'agricultura metropolitana i la seva normativa

<https://svh.cat/municipi/per-temes/promocio-economica-i-de-la-ciutat/agricultura/espai-test-agrari/>

...sobre la història i el caràcter innovador del Parc Agrari del Baix Llobregat a Espanya

Callau S. et Paül V. « Le parc agricole du Baix Llobregat ». In Fleury A. (dir.) : Vers des projets de territoires, vol. 2 des actes du colloque Les agricultures périurbaines, un enjeu pour la ville. © ENSP, Université de Nanterre, 2008.

...sobre les innovacions en la tinença de sòls agrícoles

Coline Perrin, Brigitte Nougaredes (dir.), Le foncier agricole dans une société urbaine. Innovations et enjeux de justice, Avignon, Cardère, 2020, 360 p., ISBN : 9782376490111.
<https://agrobankcaixabank.com/ca/Noticias/deu-nous-projectes-contribuiran-a-lasostenibilitat-dels-sols-agricoles>

PARICIO GARCÍA, P. (2016) Els sòls agrícoles periurbans i el tractament al planejament

La propera setmana, el capítol següent...

Capítol 4: Com donar suport als projectes agrícoles en zones urbanes? La qüestió dels models de negoci i el suport financer

Objectiu:

→ Presentar models híbrids d'agricultura urbana per comprendre millor per què i com una comunitat els pot donar suport de manera eficaç.

PREPARATS PER PARTICIPAR-HI?

La formació «Reptes i oportunitats de l'agricultura metropolitana» es va dissenyar com a part del projecte SESAME, finançat pel programa europeu ERASMUS +.

La formació ha estat dissenyada per:

- L'Agència especialitzada en desenvolupament urbà AVITEM
- Professionals de l'enginyeria educativa: EDUSCOPI i IRFEDD
 - Metròpolis: Barcelona, Bolonya i Marsella

Preguntes?

Jesús T. García: jtgarcia@amb.cat

Voleu saber més sobre el projecte SESAME?

Poseu-vos en contacte amb el líder IRFEDD - lauriane.garcia@irfedd.org

